

Boris Salobir

Boris Salobir je rojen septembra 1960 v Cेलju, januarja 1962 so se priselili v Velenje. Obiskoval je Osnovno šolo Gustava Šiliha, velenjsko gimnazijo in nato študiral rudarstvo v Ljubljani, kjer je leta 1984 diplomiral. Odslužil je vojsko v šoli za rezervne oficirje v Zadru, nato delal v projektivi Rudnika lignita Velenje. Šolanje je nadaljeval na magistrskem študiju in nato še specializacijo iz rudarske ekonomike na Montanistični univerzi v Leobnu. Leta 1996 je doktoriral iz rudarskih znanosti, nato je bil direktor Direkcije za rudna bogastva pri Ministrstvu za Gospodarstvo v Ljubljani, predavatelj na rudarski fakulteti, fakulteti za energetiko in Visoki šoli za varstvo okolja, učitelj strokovnih predmetov na Šolskem centru Velenje in direktor svojega projektantskega podjetja. Je poročen in oče dveh otrok.

Literarno in filmsko ustvarja od leta 1974, je avtor mnogih dokumentarnih, igranih, risanih in tehniških filmov. Izdal je več pesniških zbirk lju-bezenske lirike. V zadnjem času se poleg službe ukvarja z arhiviranjem in urejanjem starih filmov, tu in tam objavlja v periodiki.

FILM IN FILMSKA KULTURA V ŠALEŠKI DOLINI (pregledni zapis)

Ugasnimo luč – glejmo film!

Šaleška dolina za filmarje dolgo ni bila zanimiva, dokler se v njej ni začelo razvijati mesto Velenje in z njim Rudnik lignita Velenje ter kasneje Tovarna gospodinske opreme Gorenje in druga

industrija. Ravna dolina ni bila bog ve kako atraktivna za fotografe in kasneje snemalce, je pa kmalu po iznajdbi fotografije nastalo kar nekaj lepih črno-belih in obarvanih fotografij Velenja, Velenjskega gradu in nekaj pejsažev, ki so objavljeni na tedanjih razglednicah.¹

Dolina premore dve večji in nekaj manjših naselij. Med večja štejemo danes mesti Velenje in Šoštanj. Do leta 1960 je bil Šoštanj bistveno večji od Velenja, ki je bilo razglašeno za mesto 20. septembra 1959. Manjša naselja so Paka pri Velenju, Selo, Šalek, Pesje in nekdanje Družmirje ter vasi Preloge, čisto na severu pa so Škale, ki so skupaj z Družmirjem in Prelogami potonile v jezero zaradi izkopavanja premoga in ugrezavanja površja. Danes so Škale novo naselje, Družmirja in Prelog pa ni več. Voda je pogoltnila tudi del Pesja, Stare vasi in vzhodni del Šoštanja. Na zahodu sta naselji Metleče, Lajše in večja Topolšica z zdraviliščem.

Zakaj ta opis? Naselij in dogodkov je bilo dovolj, da bi snemalec lahko katerega posnel na filmski trak, med njimi znani družmirski tabor, pa tudi železniška proga je vodila skozi te kraje, tako da dostop ni bil težak. V Topolšico pa je vozil fujaker. Šaleško dolino je zanimivo napravil šele premog, ki ga je tod v obilju. Premog so v tej dolini uradno našli že davnega leta 1796, organizirano izkoriščanje pa se je začelo šele po letu 1880.

Do konca 2. svetovne vojne je bil rudnik lignita še majhen obrat in zato nezanimiv za snemalce. Takih obratov je bilo po naši deželi ničkoliko. Več pozornosti bi lahko pritegnili številni lepi gradovi in graščine na obronkih doline z dominirajočima Velenjskim in Šaleškim gradom, vendar niso. Morda je kdo kdaj posnel dogajanje v Šoštanju in predvsem v takrat mondenem zdravilišču Topolšica. Pravijo, vendar se tega ne da preveriti, da je bil leta 1920 posnet film o zdravilišču Topolšica, kjer si je zdravila jetiko mlada srbska princesa Jelena. Ta naj bi bila dolgo v Topolšici, film pa naj bi hranila medicinska šola v Zagrebu. Kljub iskanju na tem

¹ Mihelak, *Velenje: stoletje na razglednicah*.

naslovu, v filmskih arhivih Zagreba in v Jugoslovanski kinoteki v Beogradu² ni ne sledu in ne podatka o tem ali kakšnem podobnem filmu.

Seveda moramo vedeti, da so filmska tehnika in kasneje umetnost prihajali v naše kraje z zelo s počasnimi koraki, saj je bilo snemanje na filmski trak izumljeno šele leta 1892 (*film sta izumila brata Lummiere v Parizu leta 1892*),³ Ljubljana pa je prvo pravo kino predstavo doživela šele leta 1920. V tem času so po naši deželi hodili predvsem francoski in angleški snemalci z okornimi kamerami na stojalih, ki so jih vrteli z ročico in filme predvajali v salonih hotelov, saj kinodvoran še ni bilo. Snemalci so takrat snemali v glavnem dogodke in osebe. Fikcija gibljivih oseb je bila nepopisno zanimiva. Snemani ljudje so ponovno oživel na filmskem platnu. Manj zanimanja je bilo za pejsaže in stavbe. To so slikali fotografi.

Do konca 2. svetovne vojne ni bil v naših krajih posnet noben filmski zapis (*vsaj ni znan*), po letu 1947 pa se je začelo. Prvega junija 1947 je Ljubljčan Janez Korenčan posnel z majhno kamero na 8-mm filmski trak šoštanjski trg z okolico in graščino nad njim, in seveda ljudi – svoje sorodnike. Film je bil najden v podrti Basistovi gostilni v Družmirju leta 1995 in velja za prvi in najstarejši filmski zapis iz Šaleške doline in iz Šoštanja. Janez Korenčan je namreč imel sorodnike v Šoštanju in je poleg tega zapustil še za štiri ure filmskih posnetkov na črno-belem 8-mm filmskem traku.⁴

S širjenjem rudnika v prvi petletki socialističnega razvoja takratne povojne Jugoslavije je dobila dolina nov zagon, več prebivalcev in zato tudi potrebo po filmskem obveščanju in zabavi. Filme na 16-mm filmskem traku so vrteli v klubih, mladinskem in delavskem, pa tudi v samskem domu, kjer je bila to redna zabava ob sobotah popoldne.

² Salobir, *Iskanje filmskega gradiva v Jugoslovanski kinoteki*.

³ Lummiere A., P.; francoska izumitelja filma.

⁴ Salobir, *Kako smo iskali Janeza Korenčana*.

Kino

Kino v Šaleški dolini se je začel s predvajanjem filmov že takoj po 1. svetovni vojni, ko se je odvila prva predstava v hotelu Union in kasneje v hotelu Austria (*danes Kajuhov dom*). Kinodvorana v današnjem šoštanjskem Kajuhovem domu, ki je bil tedaj v lasti staršev Kajuhove mame, so pred vojno in med njo upravljali Kajuhovi starši, filme pa je vrtel tudi Karel Destovnik, kar omenja tudi Vlado Vrbič v svojem romanu *Prestreljene sanje*. V tem domu se je po 2. svetovni vojni med drugim nahajal tudi KINO KAJUH.

*Kino v Hotelu
Avstrija v
Šoštanju,
leta 1920.
Slika iz
dokumentarnega
filma o Kajuhu.*

Različne priložnostne filme so vrteli potujoči snemalci tudi v salonu hotela Pošta v Velenju. Spored je bil enak v večini mest. Snemali pa tu niso. Med obema vojnama je bil zgrajen stari šoštanski kulturni dom. Dom so začeli graditi 11. septembra leta 1925. Uradno so ga odprli 18. avgusta 1929 in ga posvetili v Slomškov dom. Po letu 1950 so ga preimenovali v Dom Svobode,⁵ v katerem je bila takrat moderna kinodvorana z balkonom. Slomškov doma je bil pravzaprav v Družmirju ob pokopališču in družmirski cerkvi sv. Mihaela.

Dom so zaradi predvidenega ugrezanja tega dela Šoštanja podrli, cerkev ob njem pa razstrelili. Takrat, v sedemdesetih letih, je Šoštanj dobil nov kulturni dom in z njim tudi kinodvorano, ki še danes služi temu namenu.

⁵ Zaleznik Rajko, zbiralec in kulturni animator, Šoštanj.

*Zunanost in
notranost starega
šoštanjkega kina
– Slomškovega
doma, ali kasneje
Doma Svobode.*

Slomškov dom – Dom Svobode, cerkev in kapela nad nekdanjim šoštanjским pokopališčem. Teh stavb ni več. Kino so podrli, cerkev razstrelili, pokojne pa prekopali v Podkraj.⁵

Prvi pravi velenjski kino

Prvi pravi kino v Velenju, kinodvorana, z vso takrat najmodernejšo filmsko tehniko je bil zgrajen z udarniškim delom prebivalcev leta 1948 na severnem delu velenjskega zgornjega parka, danes Sončnega parka, tik ob takratnem rudarskem domu. O tem še vedno priča spominska tabla na pročelju zgradbe.

*Napis na steni nekdanjega kina.
(Foto Boris Salobir, 2020)*

Danes tu ni več kina in prav tako ne rudarskega doma. Stavbi služita drugim namenom. O nekdanjem kinu

še vedno priča polomljen napis na pročelju. Takrat je nastalo podjetje KINO VELENJE, ki je delovalo od leta 1948 do odprtja nove dvorane v hotelu Paka leta 1993.

Poleg tega, tako imenovanega starega ali zgornjega kina, je v poletnih mesecih deloval letni kino nad nekdanjo restavracijo Jezero ob cesti v Škale. Njegovi ostanki so vidni še danes in mladi kulturniki v njem vsako leto obnovijo predstave, seveda z danes moderno video tehniko. Kako je izgledal ta kino, je mogoče videti v zapuščini velenjskega fotografa Volbenka Pajka.

Ob izgradnji kulturnega doma leta 1960 je hkrati z večnamensko dvorano nastal tudi mestni kino ali bolje filmsko gledališče, ki je nudilo filmskim ljubiteljem vse možne filmske užitke, ki so takrat prihajali na naša platna. Zadnja predstava v njem je bila projekcija filma *Titanic* leta 1993, kasneje in vse do danes pa kino deluje v dvorani Hotela Paka s še boljšo video tehniko in ozvočenjem.

*Stari velenjski
kino danes.
(Foto: Boris
Salobir, 2020)*

*Napis na stavbi
starega kina v
Sončnem parku.
(Foto: Boris
Salobir, 2020)*

Kino predstave so bile vedno dobro obiskane. Nanje so vabila tri plakatna mesta: pri mostu čez Pako, pred starim kinom in na kulturnem domu. V Velenju smo lahko videli praktično vse pomembnejše filme, ki so bili posneti v Jugoslaviji, Sloveniji in v svetu.

V sedemdesetih letih smo imeli v Celju Teden domačega filma s filmi v okviru celjskega filmskega festivala, v osemdesetih letih pa je bilo poletje filmsko zapolnjeno z najboljšimi filmi puljskega festivala (*Pula po Puli*) in drugimi filmskimi dogodki. Kino Velenje je dolgo uspešno vodila direktorica Mara Djordjević, po njeni upokojitvi je vse do leta 2020 za filmske predstave skrbela njena hči Milena.⁶ Kino pa ni deloval samo v Velenju. Predstave so bile v Šoštanju, najprej v danes že podrtém Domu Svobode, nato v novem kulturnem domu, pa v Topolšici, Šmartnem ob Paki, Doliču, Letušu in še kje, kjer je bil združni ali kulturni dom in za kino primerna tehnika.

Še vedno dobro vidni napisi kina v Dobrni. Kino Dobrna sicer ni sodil pod velenjski kino, so pa tja hodili Velenjčani gledat filme, Dobrnčani pa tudi v Velenje. Zanimiva je stavba kina in ohranjeni napisi. (Foto: Boris Salobir, 2020)

Mnoge filme so vrteli po krajevnih skupnostih, samskih, gasilskih in združnih domovih, pa tudi po šolah.⁷

Letni kino

Posebnost Velenja je bil letni kino ob stari ali prvi restavraciji Jezero oz. letni kino pod okriljem Kina Velenje. V

⁶ Djordjević Mara in Milena (dolgoletni direktorici Kina Velenje).

⁷ Miklavžina, Franci (dolgoletni kinooperater Kina Velenje).

breg vkopane stopnice, okrog ograja, kabina za projektor in filmsko platno so sestavljali letni kino, v katerem so na prostem predvajali filme v prav za to zgrajenem avditoriju. Večinoma je imel enak spored kot redni kino, le da je deloval pod milim nebom in le ob lepem poletnem vremenu. Klopi so bile na zidanih stopnicah v obliki polkroga, kino kabina pa je bila majhna zidana hišica. Letni kino je bil ograjen, vstop je bil neposredno s ceste v Škale. Seveda je deloval samo poleti ob suhem vremenu, pa še stropa ni bilo potrebno pleskati.

Fotografija starega letnega kina je v zbirki velenjskega fotografa Pajka in verjetno tudi Muzeja Velenje, ki pa je ne objavljam.

Letni kino v Velenju, arhiv domoznanske zbirke Knjižnice Velenje.

Ostanek letnega kina. (Foto: Boris Salobir, 2020)

Entuziasti so želeli obuditi letni kino, od katerega so ostale le še stopnice za sedeže, vse drugo pa je že moderna videoprojekcijska tehnika. Gre za filmsko gledališče na prostem, ki še danes opravlja podobno nalogo kot takrat, le bolj redko.

Tabla za letni kino danes. (Foto Boris Salobir, 2020)

Filmska tehnika

Filmi so se vrteli oz. predvajali na različnih aparaturah – kino projektorjih za 35-mm film z zvokom. Operaterji so uporabljali zanimiv izraz, da filme *igrajo* ali *špilajo*. Starejši projektorji, ki so bili pravi veliki stroji z obločno in kasneje ksenonsko žarnico, so bili nemške izdelave Ernemann. Kasneje so jih nadomestile izredno kvalitetne in vzdržljive naprave slovenske Iskre, proti koncu filmskega obdobja, v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, pa stroji Meopta češke izdelave. Iskrin projektor v velenjskem kinu še vedno občasno deluje.

Kino projektor Iskra NP-21 v kino kabini. Večinoma sta bila dva takšna kinoprojektorja, včasih pa tudi trije. Če je bil samo eden, je bilo treba pri menjavi koluta s filmom ustaviti predstavo.

Prvi filmi so imeli vse do leta 1956 sliko formata 3:4, kasneje pa je prevladal panoramski format Cinemascope v razmerju 1:2,15, pa tudi široki format Vista Vision v razmerju

1:1,6. Barvni filmi so zahtevali več svetlobe in zato močnejše ksenonske žarnice, s katerimi so nadomestili dotedanje obločnice, ki so ob gorenju proizvajale plin ozon, ki je sladkega okusa in strupen. Zato je imel vsak kinoprojektor pločevina-sto cev ali dimnik za odvod plina ven iz kabine. Obločnice so delovale na principu elektro obloka, to je tako, da sta se dve ogljeni elektrodi približali na razdaljo 5 do 10 mm, in ko je med njima stekel močan tok 90 do 130 amperov, je povzročil močno obločno svetlobo (kot pri varjenju). Projektor se je močno grel, zato je bil hlajen s tekočo vodo iz pipe, sicer bi film zgorel.

Do leta 1965 je bila večina filmov črno-belih, kasneje pa vsi barvni. Filmski trak širine 35 mm je bil precej občutljiv. Izdelan je bil iz nitro celuloze in se je lahko med projekcijo vžgal ter je strahovito hitro gorel. Kino kabina je bila pregrajena s posebnimi okenci na magnetni preklap, ki so se ob požaru avtomatsko zaprla in ločila kabino od dvorane. Dokler kino ni imel takih varnostnih naprav, se je ob požaru lahko vnela tudi kinodvorana in je marsikdaj prišlo do žrtev. Novejši filmi so bili izdelani iz acetatceluloze, ki je težko gorljiva, zato so jih imenovali tudi varni ali *safety* film. V Šaleški dolini ni bilo v kinodvoranah nobenega požara.

Za en celovečerni film je bilo potrebnih pet do šest velikih kolotov s po 600 metri filma, torej je imel celovečerni film kar 2,5 do 3 kilometre traku. Daljši filmi, npr. *Sutjeska*, *Bitka na Neretvi*, *Titanic* ali *Pearl Harbour*, so imeli po 13 kolotov ali kar 7,8 kilometrov filma. Koluti so bili precej težki, za eno predstavo od dveh do šestih zabojev.

Za te filme je bilo veliko zanimanja. Samo *Bitko na Neretvi* so vrteli več dni in prodajali tudi stojšča, ker ni bilo mogoče drugače zadovoljiti toliko gledalcev. Moj oče je stal v kinu štiri ure, da je gledal film.

Ko sem še sam opravljal tečaj za kinooperaterja, je bila moja glavna naloga voziti filme na platonarskem biciklu iz spodnjega v zgornji kino in nazaj. Ker je bil film samo eden na več kolutih, se je predstava najprej začela v domu kulture, in ko sta se odvirtela dva koluta, to je po 40 minutah

filma, ju je bilo treba previti in prepeljati v zgornji kino, kjer se je začela nova predstava, in tako je šlo vse do konca filma v obeh dvoranah: gor pa dol s filmi. Marsikdaj se je film začel v Celju, nato ga je kinooperater ali pomočnik pripeljal na mopedu v Velenje, v naslednji kraj pa je šel z železnico. Distribucija je zaradi teže filmov potekala skoraj izključno po železnici. Na vsakem zaboji s filmom je pisalo, od kod prihaja in kam ga je treba poslati po končanih predstavah. Občasno se je film vračal v distribucijsko podjetje, največkrat v Zagreb, kjer so ga pregledali in polepili ter poslali naprej. Podjetja, ki so razpošiljala filme, so se po vsej Jugoslaviji imenovala po rekah: Sava film, Drava film, Neretva film, Dunav film, Morava film ...

Izpiti za kinooperaterje so bili v Ljubljani in so bili precej zahtevni, saj je lahko neizkušen operater film kaj hitro uničil. Ta pa je bil drag. Preračunano bi danes stala kopija celovečernega barvnega filma med 10.000 in 15.000 evrov.

Kvaliteta filmskega traku je bila ocenjena od 1 do 5, kar je pomenilo, da je bil film z oceno 1 odličen, tak z oceno 5 pa na robu svoje projekcijske poti, ki je vzdržala 300 do 500 predstav, odvisno od kvalitete aparaturne in pozornosti kinooperaterja. Slabo ocenjen film je imel veliko prask, strgane luknjice, deli filma so manjkali, ton je bil hreščeč, slika je preskakovala in pogosto se je trgal. Zdelana filmska kopija je šla v arhiv, v kinoteko ali celo na uničenje. Za nove filme pa je bilo treba uporabiti boljše zobnike in z žametom obdano ležišče filma, ko se je ta pomikal pred žarnico s hitrostjo 24

slik na sekundo ali celih 54 cm v sekundi.

*V tej stavbi, vhod je z zadnje strani, je deloval kino v Topolšici.
(Foto: Boris Salobir, 2020)*

Zvok je bil mono z enim samim zvočnikom, po letu 1975 stereo na dva zvočnika in kasneje, po letu 1984, s sistemom Dolby na več zvočnikov, razporejenih po dvorani. Kvaliteta slike in zvoka v velenjskih dvoranah je bila precej boljša od možnosti, ki so jih nudile prenekaterne kinodvorane v večjih mestih.

Za tehniko je vrsto let skrbel operater in mehanik Rudi Oplotnik, ki je tudi vzdrževal in popravljajl stroje ter marsikateri nadomestni del napravil kar sam. Dolgoletni kinooperater je bil v šestdesetih letih Ludvik Fujs, kasneje Rudi Oplotnik, vmes pa tudi drugi, večinoma občasni operaterji. Zadnji uradni kinooperater je bil Franci Miklavžina, ki še danes pomaga pri delu, kadar je treba zavrteti film na filmskem traku.

Kaj smo gledali

Večino dni v tednu, pa tudi med vikendi, je kino predstavljal edino večerno zabavo, za otroke pa so bile ob nedeljah dopoldanske matineeje. O tem piše Silvo Grmovšek na str. 23 v članku zbornika z naslovom *zGodbe Velenja*. Citiram odlomek iz omenjenega članka. Odlomek se nanaša na šestdeseta leta:

»Nezaupljivost do popularne kulture konkretno ilustrira dejstvo, da so, kot je zapisano v raziskavi, »v Velenju že postali pozorni na željo mladih po obiskovanju čim večjega števila predstav in na dejstvo, da film lahko na mladino vpliva v negativnem ali pozitivnem vzgojnem smislu. Uvedli so tedenske filmske predstave v Mladinskem klubu, ki so jih spremljala predavanja o filmu, in »filmsko gledališče« v Kulturnem domu.« (Ljudje v novem mestu, I. del, 1965, str. 241). (V opombi je zapisano: Empirična raziskava kaže, da je tedaj kar 74 odstotkov Velenjčanov, starih od 18 do 25 let, redno obiskovalo kino. V povprečju pa ga je obiskovalo 50 odstotkov vseh Velenjčanov, ne glede na starost, kar je tedaj bilo tudi slovensko povprečje). Kakšno vlogo je imel film v popularno kulturni ponudbi Velenja, nazorno kaže seznam prireditev v povprečnem tednu tistega obdobja. Seznam je dobra ilustracija javnega kulturnega življenja tistega časa,

zato ga objavljamo v celoti. V ponedeljek je bila predstava v Filmskem gledališču, v Pionirskem klubu pa pravljice, dogodki iz narodnoosvobodilne vojne in seznanjanje pionirjev z delom v posameznih podjetjih. V torek je bila filmska predstava v rednem kinu, torkov večer v Delavskem klubu, predvajanje kratkometražnih filmov različne vsebine za mladino in odrasle v vseh treh klubih (Delavski klub, Pionirski klub in Mladinski klub). V četrtek je bila predstava v rednem kinu, lutkovna predstava v Pionirskem klubu, kar se je ponovilo v petek, dodatna ponudba pa je bila gostovanje tujih skupin v Domu kulture. V soboto so ob običajni redni filmski predstavi bili še občasni nastopi domačih sekcij z različnimi programi ali pa nastopi gostujočih skupin v kulturnem domu, v Mladinskem klubu pa so bili plesi. V nedeljo je ob običajno vsakodnevni filmski predstavi bila plesna vzgoja pionirjev, občasni nastopi domačih sekcij z različnimi programi, v Delavskem klubu pa redne razstave. Kot vidimo, so bile filmske predstave zdaleč najbolj obsežna velenjska kulturna ponudba, v rednem kinu so bile vsakodnevne, ob tem pa so bile še enkrat tedensko redne filmske klubske projekcije. Preostala kulturna ponudba je temeljila na nastopih amaterskih lokalnih društev, sobotnih plesih v Mladinskem klubu in redkih prireditvah, na katerih so gostovali amaterji ali profesionalci izven Šaleške doline.»

V kinu so vrteli vse vrste filmov. Resda niso prišli takoj k nam, zato smo o njih brali v časopisju, revijah. Splošne informacije o filmih je prinašal Filmski obzornik, kasneje pa revija Ekran, v kateri so bile tudi ocene in kritike filmov, pa mnogo o njihovem snemanju, igralcih, režiserjih in drugih filmskih umetnikih. Zelo dragoceni so bili slovenski in jugoslovanski filmi, vsaj na začetku. Prevladovali so partizanski filmi in komedije. Kasneje, v osemdesetih letih, ko so filme delali režiserji druge generacije, so bili slovenski filmi vse manj gledani. Dokler ni prevladala televizija, je bil pred začetkom vsakega filma še predfilm, v katerem smo videli izseke bodočih filmov, in Filmski obzornik, v katerem so bile filmske novice za pretekli teden iz celotne dežele. Kadar je šel predsednik Jugoslavije maršal Tito kam na turnejo, so

film o njegovih potovanjih vrteli v kino dvorinah. Danes so ti filmski zapisi dostopni na spletu.

*Pano s kino sporedom (1972).
Avtor fotografije
ni znan.*

Za nekatere filme je bilo veliko zanimanja, sedežev v kinodvorinah pa premalo, zato so prodajali tudi stojišča. Ljudje so stali ob stranskih stenah po celi dve uri ali celo več. Ko so vrteli partizanski film *Bitka na Neretvi*, je moj oče stal tri ure, kolikor je trajal film. Vmes je bil odmor. Pri pomembnejših filmih so med odmorom celo postregli s pi-jako in kanapeji, gledalci pa so prihajali na takšne predstave urejeni in lepo oblečeni kot danes v opero. Če si imel punco, si jo povabil v kino, po predstavi pa na ples. Dogovoriti sta se morala že prej, ker telefonov ni bilo, za kino karte pa je bilo treba stati v vrsti. Tudi rezervacije so bile in stalni sedeži za redne obiskovalce in abonente.

Med prvimi barvnimi filmi, ki so prišli v Velenje, je bil leta 1958 posneti španski film *Prodajalka vijolic (La violetera)*. Možakarji v dvorani so stegovali roke in čakali, da jim bo glavna igralka Sara Montiel vrgla šopek vijolic v naročje, mamam pa so tekle sladke solze. Za naše starše so bili to nepozabni dogodki.

Počasi se film ali vsaj kino vrača, seveda z najnovejšo tehniko, saj kljub velikim televizorjem še vedno pomeni visoko kvaliteto slike in zvoka, imaginacijo dogajanja na platnu in seveda druženje.

Plakat in filmski spored na vratih kulturnega doma. (Foto: Tone Kovačič iz 8 mm filma, 1966)

Prva velenjska kinodvorana je okrog leta 1990 odslužila namenu.

Predstave so bile le še v filmskem gledališču – v veliki dvorani kulturnega doma. Ta dvorana ni bila prav primerna za gledanje filmov, ker je bil naklon projektorja velik in je slika dobila trapezasto obliko, s tem pa slabšo ostrino. Kljub temu smo najboljše filme gledali ravno tu. Zadnji film, predvajan v kulturnem domu, je bil *Titanik*.

Z novo kinodvorano v hotelu Paka, ki obratuje še danes in ima dolby zvočno tehniko, je Velenje dobilo eno najmodernejših dvoran za gledanje filmov v Sloveniji. Filmskega traku seveda ni več, se pa filmi vrtijo na videoprojektorju.

Zgodnji snemalci

Med zgodnje snemalce lahko štejemo razne popotnike, ki so snemali dogajanja v teh krajih na filmski trak. Kot že rečeno, je edini res znani snemalec Janez Korenčan, ki je leta 1947 posnel Šoštanj, drugi filmski zapisi pa do tega obdobja niso znani. Omenili smo sicer filmski zapis iz Topolšice okrog leta 1920, o katerem pa ni nobenih podatkov niti filma, če je bil sploh posnet!

Pravijo, da se je leta 1936 mladi kralj Peter II. s knezom Pavlom ustavil v Velenju, ko sta se vračala s poti po tedanji železnici iz Dravograda proti Celju. V Velenju si je menda pretegnil ude in to naj bi tudi zabeležila filmska kamera. Dogodek se je zgodil, žal mi pa nista znana niti fotografija niti film tega dogodka.

Janez Korenčan je poleg tistega šoštanjskega sicer zapustil veliko posnetih filmov, pretežno z družinsko tematiko, na katerih so posnetki ljudi iz šoštanjske graščine in okolice. Potreben pa bi bil natančen pregled poznavalca teh krajev v preteklosti, ki bi ugotovil, kateri posnetki so iz naših koncev.

Ob projekciji najdenih filmov iz okolice Šoštanja, ki so bili prikazani na doslej kar osmih tematskih Šoštanjskih poletnih filmskih večerih, smo naleteli na veliko ljubiteljskih snemalcev, ki so snemali večinoma družinske filme na ozki filmski trak, standard 8-mm in super 8-mm, vendar po letu 1960.⁸

Obdobje 1947–1955, torej do pričetka zidave novega Velenja, pa je iz profesionalnega in ljubiteljskega pogleda filmsko prazno.

Iskanje filmov in avtorjev iz medvojne (1918–1941), vojnega obdobja (1941–1945) in povojnega obdobja od 1945 do 1955 še ni končano. Morda se kje v kakšnem arhivu najde še kak filmski biserček o Šaleški dolini, s katerim bi zapolnili manjkajoča leta.

Filmarji razvoja Velenja

Po letu 1955 se je začel intenziven razvoj Velenja – izgradnja celega novega mesta. Najprej seveda skupaj z razvojem Rudnika lignita Velenje – RLV, in mesta Velenje kot vzorčnega socialističnega mesta z risalne deske, centra udarniškega dela in razvoja drugih spremljevalnih družbenih panog. Kasneje se je temu pridružila Tovarna gospodinjске opreme GORENJE⁹ Velenje in nato še drugi gospodarski obrati v Velenju in Šoštanju ter hiter razvoj mesta Velenje in okolice.

Snemalci so snemali večinoma na srednje širok 16-mm filmski trak, še vedno v črno-beli tehniki, nekateri filmi pa so doživeli tudi barvno upodobitev na 35-mm filmski trak.

⁸ Šoštanjski filmski večeri (Studio Mozaik, Šoštanj, *bilteni predvajanih filmov na Šoštanjskih filmskih večerih*, Šoštanj 2011–2020).

Prva znana snemalca Velenja sta bila Metod in Milka Badjura, samostojna filmarja iz Ljubljane. V njuni realizaciji sta nastala lepa dokumentarna filma *Življenje velenjskega rudarja* (1955),⁹ in *Mesto nad lignitom* (1958). Kasneje je veliko snemal filmar Jože Pogačnik.

Leta 1966 je Vojko Duletič posnel daljši igrani film *Tovariši*, v katerem igrajo fantje z rudarske šole, le malo za tem, leta 1963, pa je nastal propagandni film *Weekend v Velenju*, ki že kaže doseženi standard življenja v Velenju in njegovo turistično ponudbo (*seznam filmov o Šoštanju, Velenju in okolici je na koncu članka*). Leta 1964 je bil po scenariju Primoža Kozaka posnet črno-beli celovečerni film Francija Križaja z naslovom *Zarota*, v katerem med drugimi igrajo Štefka Drolčeva, Lojze Rozman in Duša Počkajeva. Zunanji prizori so posnети v Velenju pred kulturnim domom in na Titovem trgu.

V obdobju sedemdesetih in osemdesetih let je vsake toliko časa nastal film o dosežkih razvoja mesta, posebej ob večjih dogodkih in obletnicah osvoboditve. Snemali so se dokumentarni prispevki za nastajajočo ljubljansko televizijo (RTV Ljubljana). Njen dolgoletni filmski dopisnik s 16-mm kamero je bil Božo Vračko, profesor slovenščine na rudarski šoli, mnogo kasneje, že v času zatona filma, pa Milan Marič.

Filmsko dopisništvo je potekalo tako, da so s televizije v Ljubljani telefonsko sporočili, kateri dogodek naj dopisnik obdeli, in mu zanj namenili en kolut 16-mm filmskega traku, ki ga je hranil doma; to je za 3 minute posnetka. Ko je film posnel, ga je predal šoferju avtobusa, ki je takrat peljal v Ljubljano. Tam so ga prevzeli televizijci, odnesli v laboratorij na razvijanje, in če je bil dogodek pomemben in dobro posnet, ga je nekaj sekund prikazal televizijski dnevnik. Za posebej pomembne dogodke pa je televizija poslala svoje snemalce.

Leta 1963 je Velenje obiskal predsednik vrhovnega sovjeta Sovjetske zveze Nikita Hruščov v spremstvu predse-

⁹ Filmski arhiv TGO – Tovarne gospodinjske opreme Gorenje Velenje (ni obdelan).

dnika Jugoslavije Josipa Broza Tita. Spomladi leta 1969, ob praznovanju obletnice OF, pa je prišel v Velenje predsednik Jugoslavije maršal Josip Broz – Tito sam s svojim spremstvom. Oba dogodka so kamere obilno zabeležile, prav tako tudi ljubiteljski snemalci, med njimi Janez Pelko, ki je snemal dogajanje na Titovem trgu z balkona nebotičnika.

V tem času se je hitro razvijal tudi rudnik, zato je nastalo kar nekaj dokumentarnih filmov o njegovih dosežkih in novih tehnologijah odkopavanja premoga. Snemali so tako domači kot tuji snemalci, predvsem snemalci tujih izdelovalcev rudarskih strojev, ki jih je rudnik kupil za svojo proizvodnjo. Firme so snemale, kako se stroji obnesejo v naših jamskih razmerah, posneli pa so tudi Velenje in okolico. Pri tem so sodelovali inženirji Avgust Terglav, Milenko Pipuš, Marjan Moškon, Ivan Pečovnik in drugi, kot strokovni sodelavci pri filmu.

Za potrebe rudnika je nastalo nekaj propagandnih filmov o prodaji premoga s sloganom »za soncem greje najceneje velenjski lignit« leta 1970 (*obsežen filmski arhiv Premogovnika Velenje, prej Rudnika lignita Velenje je obdelan, vendar zasluži posebno obravnavo in v tem besedilu ni prostora zanjo*).¹⁰

Nastali so filmi o izgradnji novih blokov Termoelektrarne Šoštanj, pa o izgradnji izvažalnega vpadnika v Pesju, leta 1971/72 in seveda dokumentarni filmi o razvoju Gorenja ter veliko propagandnih in reklamnih filmov o izdelkih Gorenja. Ob vsakoletnem hišnem sejmu Gorenja v velenjski Rdeči dvorani je bil posnet daljši dokumentarni film o Gorenjevih novostih. Te filme so v glavnem snemali Miro Kermelj, Marjan Benedek in Marko Berlan. Film TGO Gorenje žal še niso sistematično obdelani.

V letih 1970–1980 je o Velenju nastalo več dokumentarnih filmov raznih snemalcev iz jugoslovanskih filmskih hiš. Razvoj Velenja, ki je bil nadvse pomemben za jugoslo-

¹⁰ Salobir, *Arhiv filmov Rudnika lignita Velenje*.

vanske razmere, prikazujejo filmi *Mesto na dlaneh*, *Srečno, mladi rudar!*, *Naš novi naslov – Titovo Velenje* in drugi, v katerih je zajet gospodarski in družbeni razvoj takratne velenjske občine. Prikazane so različne dejavnosti in predstavljeni vsi pomembnejši gospodarski obrati v Velenju in Šoštanju.

Ljubiteljski snemalci

Po letu 1969 je ljubiteljska filmska tehnika zelo napredovala. Takrat je prišel v prodajo novi ameriški Kodakov fenomenalni barvni kasetni Super 8-mm film, ki je precej pocenil in poenostavil snemanje in razvijanje filmov ter jih napravil dostopne praktično vsakomur. Ta film, tipa Kodachrome 25 in 40, je ostal v prodaji kar petintrideset let po leg nemške Agfe in italijanske Ferrannie, pa tudi japonskega Fujija. Na te filmske trakove smo snemali praktično vsi filmski ljubitelji, in ker nismo bili profesionalci, so nam rekli kar »kinoamaterji.« Marsikdo je sicer še snemal na staro 2 x 8-mm kamero s črno-belimi in barvnimi filmi, vendar je bilo problematično njihovo vlaganje v kamero, razvijanje, rezanje in tudi sličica je bila za 25 % manjša od filma Super-8. To je pomenilo slabšo ostrino in kvaliteto projekcije. Super-8 film pa je že dosegal standarde za majhne šolske dvorane in domače dnevne sobe. Večina dotedanjih fotografov je vzela v roke nove filmske kamere.

Šoštanjčan Franjo Mašek je vestno beležil dogodke iz Šoštanja in iz potapljaljočega se Družmirja, pa tudi razvoj rudnika. Njegovi dokumentarni filmi, ki so dobro narejeni in zvočno opremljeni – tudi s tekstom in napisi, so nepozaben in dragocen spomin na nekdanji Šoštanj, tragično izginotje vasi Družmirje, gasilsko društvo Družmirje, nastajajoča jezera, razstrelitev šoštanjske cerkve, nastanek Gaberk kot nadomestnega naselja Družmirčanov in ugasnitev prve velenjske in slovenske termoelektrarne, ki jo je nadomestila večja šoštanjska. Maškove filme bi bilo treba še obdelati in popisati ter tematsko razvrstiti, kar verjetno čaka kakšnega mlajšega filmskega zgodovinarja.

V teh letih je posnel več filmov takratni ravnatelj osnovne šole Mihe Pintarja - Toleda Emil Hartner, ki je (po svojem pričevanju) snemal predvsem filme o velenjskih in podružničnih šolah, Šaleško dolino in okolico. Film je v arhivu Muzeja Velenje in še ni bil pregledan, digitaliziran ter sistematiziran. Emil Hartner je bil tudi tvorec prve šolske televizije v velenjski občini, ki je delovala v okviru njegove šole.

Podobne ali iste dogodke so snemali tako profesionalci kot ljubitelji: Herman Kladnik, Božo Vračko, Miro Kermelj, Janko Vovk, Janez Pelko, Tone Kovačič, Milan Štumberger in drugi, da ne omenjamo mnogih ljubiteljev, ki so snemali samo družinske dogodke, a le malokateri je obrnil kamero po mestu ali zabeležil pomembnejši dogodek. V glavnem so posneti rojstni dnevi, poroke in dopusti ob morju.

Dogajanje na rudniku sta v letih 1973–1978 spremljala ljubiteljska snemalca Vinko Preložnik in Ciril Kemperle, kasneje pa Milan Marič, ki je dosledno spremljal ugrezanje površine, širjenje jezer in izginjanje različnih objektov, kot so stara restavracija Jezero, minigolf, provizoriji in podobno.

Kino klub Gorenje

Širjenje filmske kulture ter dostopnost kamer in filmov je leta 1971 sprožilo ustanovitev društva Kino kluba Gorenje, ki ga je na pobudo Mira Kermelja, Marjana Benedeka in Staneta Hafnerja ustanovila mladinska sekcija Tovarne gospodinjske opreme (TGO) Gorenje. Takrat je deset ustanovnih članov začelo organizirano ljubiteljsko filmsko ustvarjati, k čemur so hitro pritegnili nove člane. Skoraj vsak, ki je imel kamero, se je včlanil, kdor pa je ni imel, si jo je lahko izposodil. In že jeseni 1971 so svoje filme prikazali na prvem klubskem festivalu. Nekateri ljubitelji, ki so aktivno snemali že prej, pa so svoje samostojno delo nadaljevali in se nikoli niso včlanili v Kino klub.

Poleg snemanja ljubiteljskih filmov je bila glavna dejavnost kluba ravno vzgoja mladih za filmsko kulturo. Iz Kinoteke 16, ki je delovala v Zagrebu, smo si izposojali ce-

*Festival
amaterskega
filma v nekdanji
velenjski knjižnici,
1977. Na sliki
Boris Salobir;
Stane Hafner,
Marjetka
Eberlinc.
(Foto: Hinko
Jerčič)*

lovečerne filme in serije risanih filmov, o katerih smo po projekciji na dolgo in poglobljeno razpravljali, iskali narativno plat filma, scenaristične in režiserske rešitve, kvaliteto filmske fotografije. Nastala je prava mala filmska akademija, ki jo je s svojim širokim znanjem vodil Miro Kermelj. Rezultat tega pouka so bili vse boljši ljubiteljski filmi, vse več domačih in mednarodnih nagrad, zaradi česar je bil Kino klub Gorenje kar trikrat razglašen za najboljši kino klub v Sloveniji. Filmii so bili vseh zvrsti, še posebej zahtevni so bili igrani filmi. Teh se je največkrat lotil Tomo Čonkaš, ki je poleg Milana Mariča do danes ostal zvest kameri. Naziv mojster amaterskega filma, ki ga je podeljevala Foto kino zveza Jugoslavije (Foto-kino savez Jugoslavije, Beograd), smo pridobili trije člani kluba – Miro Kermelj, Milan Marič in Boris Salobir.

*Snemanje s
16-mm filmsko
kamero. Na
sliki Slavko Gros.
(Foto: Boris
Salobir; 1980)*

Nekateri člani so se intenzivno ukvarjali z dokumentarnim filmom in posneli veliko lokalnih dogodkov. Za Šoštanj sta snemala Dušan Krajnc in Srečko Plankelj, Polzelo Blaž Jelen, Velenje pa Vito Koprivec, Milan Marič, Andrej Obu, kasneje pa Tomo Čonkaš. Poseben projekt je bil vsakoletni pohod Po poteh XIV. divizije, ki sta ga v snežnih razmerah v različnih letih zabeležila tako Miro Kermelj kot Tomo Čonkaš z Marijanom Močivnikom.

Izkaznica Kino kluba Gorenje Velenje, 1977

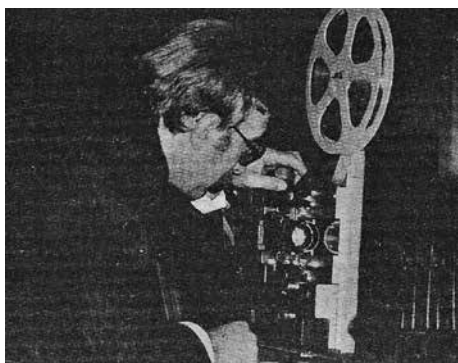
Risani in animirani film

Likovnik in oblikovalec Stane Hafner je okrog sebe zbral mlade ustvarjalce, ki so se lotili animiranega in risanega filma in ustvarili kar 22 izjemno dobrih animiranih filmov. Verjetno je bila to redka, če ne edina neuradna »šola risanega filma« v Sloveniji. Ustvarjalci Stane Hafner, Miro Kermelj, Marijan Močivnik, Boris Salobir, Zvone Grebenšek, Marcel Medved in Dušan Zupančič so ustvarili večino od dvaindvajsetih risanih filmov. Pretvoriti ogromno število risbic v filmsko zgodbo je bilo trdo in naporno delo. Delo je bilo tako risarsko kot tehnično precej zahtevno, na pol poti pa tudi nihče ni omagal. Vsi filmi so bili solidno dokončani. Nekaj ustvarjalcev se je samo enkrat preizkusilo pri animiranem filmu. Prednost risanega filma je bila v tem, da ga je bilo možno ustvarjati doma na posebej izdelani snemalni mizi in pod reflektorji. Ker pa so bili kratki, tudi filmski trak ni bil pomemben strošek.

Sekcija 16

Kino klub je poleg ljubiteljskega dela premogel tudi Sekcijo 16, v kateri so posamezni starejši člani polprofesionalno snemali izključno na 16-mm filmski trak. Ta trak, torej širine 16 mm, je veljal za vmesnega med ljubiteljskim 8-mm in profesionalnim 35-mm in ga je uporabljala predvsem televizija. Zaradi kvalitetne slike je bil dober tudi za šolske, tehniške in druge dokumentarne filme. Filme so razvijali izključno na ljubljanski televiziji ali v Jadran filmu Zagreb, kjer so lahko izdelali tudi več kopij. S 16-mm filmom so se ukvarjali Miro Kermelj, Marjan Benedek, Marko Berlan, redni dopisnik televizije v tem času pa je bil prof. Božo Vračko.

Nastalo je veliko 16-mm filmov za potrebe rudnika, občine, drugih podjetij in dokumentarnih filmov. Prvi tak film je nastal leta 1971, in sicer dokumentarni posnetek izgradnje rudarskega nadkopa v Pesju z naslovom Izvozni nadkop Pesje (1971). Znan je dokumentarni posnetek balkanskega kroša (*Balkanski kros*, avtor Miro Kermelj), ki je leta 1974 potekal v Velenju z naslovom Balkanski kros. Nastali so še filmi *Srečno, mladi rudar* (1978) in več filmov o Velenju in velenjskem gospodarstvu.

Miro Kermelj za 16-mm projektorjem. (Foto: Hinko Jerčič, 1977)

Filmski krožki

V letih 1977–1986 so skoraj na vseh velenjskih in šoštanjskih osnovnih šolah potekali filmski krožki, ki smo

jih vodili člani kluba. Na vsaki šoli je eden od članov kluba prevzel mentorstvo. Tako je bil za šolo Mihe Pintarja Toleda zadolžen Vito Koprivec, šolo Bratov Mravljakov (danes Gorica) Boris Salobir, Šolo Gustava Šiliha Miro Kermelj, šoštanjsko šolo Bibe Rōcka Srečko Plankelj, Karla Destovnika Kajuha pa Dušan Krajnc. Nastalo je kar precej mladinskih, šolskih in otroških filmov. Delo v filmskih krožkih je bilo usmerjeno bolj v spoznavanje filmske tehnike in ne toliko v samo filmsko kulturo. Na šoštanjskih filmskih večerih je bilo v preteklih sedmih letih prikazanih kar nekaj teh filmov ali njihovih izsekov.

*Filmski krožek
– delo s filmsko
kamero, mentor
Zvone Grebenšek,
1977, na sliki
desno.
(Foto arhiv Kino
kluba Gorenje)*

V času finančnih težav nekdanje države, okrog leta 1980, ni bilo mogoče dobiti barvnih filmov, zato smo snemali na črno-beli ORWO – vzhodnonemški filmski trak, ki smo ga pošiljali na razvijanje v Beograd. Paket s takimi filmi smo

poslali tudi iz šoštanjske šole Bibe Röcka. Nazaj so prišli razviti filmi na naslov *Osnovna škola Boba Rocka, Šoštanj*. Čisto alanfordovsko (kdor pozna ta strip). Kaj so si le mislili v Beogradu, da dajemo šolam imena po stripovskih junakih? Tega pač niso vedeli, da je bil Biba Röck šoštanjski revolucionar.

Mala filmska akademija

V sklopu Kino kluba Gorenje je delovala tako imenovana »mala filmska akademija«. Vsak četrtek je bila v klubskih prostorih projekcija 16-mm filma, ki smo si ga namenško izposodili iz Kinoteke 16 v Zagrebu. Zbralo se nas je pet do deset mladih filmarjev. Mentor, večinoma Miro Kermelj, je v uvodu predstavil film in režiserja, nato pa smo film pogledali. Veljalo je pravilo, da med filmom ne komentiramo, ne jemo in ne pijemo. Po končani projekciji je bilo par minut tišine, nato pa se je razvnela diskusija o ideji filma, scenariju, dramaturgiji, predvsem pa o fotografiji, kameri in montaži. Debata je včasih potekala pozno v noč in zgodilo se je tudi, da smo si film pogledali še enkrat. Pogovor o filmu je večinoma vodil Miro Kermelj, predvsem z režiserskega in dramaturškega pristopa. Dopolnjeval ga je Stane Hafner z izostrenim pogledom za fotografijo v filmu in kamero, pa tudi Andrej Obu, ki se je osredinil predvsem na montažo filma kot enega najbolj pomembnih elementov filma. Mlajši pa smo sodelovali s svojimi mnenji in idejami – iskanji v vstop filmske umetnosti. Ti filmski večeri so dali ogromno znanja in še več samozavesti.

Spisek v nadaljevanju predstavlja nekatere 16-mm filme, ki smo jih predvajali na četrtkovih filmskih večerih Kino kluba Gorenje.¹¹

¹¹ Spisek nekaterih 16-mm filmov, predvajanih na četrtkovih filmskih večerih Kino kluba Gorenje.

Ogled filma v prostorih Kino kluba Gorenje ali »mala filmska akademija,« leta 1987. Na sliki z leve so Borut Korun, Zdenko Zakošek, Stane Hafner, Srečko Rošar, Boris Salobir, Miro Kermelj in zadaj pri projektorju Andrej Obu. Foto: Hinko Jerčič.

1. TKO TO TAMO PEVA, jugoslovanska komedija, barvni
2. TKO PEVA, ZLO NE MISLI, hrvaška komedija, barvni
3. MARATONCI TRČE POČASNI KRUG, srbska komedija, barvni
4. NE ČAKAJ NA MAJ, slovenski, črno-beli
5. BALKAN EKSPRES, jugoslovanski, vojni, tragikomedija, barvni
6. PROGRAM RISANIH FILMOVA, ameriške risanke, barvni
7. CHIZUM, KRALJ RANČERJEV vestern, barvni
8. LOV NA ZELENİ DIAMANT, ameriški akcijski, barvni
9. PETER KOT ASTRONAVT, risanka
10. SEKS IN SAMOSTOJNO DEKLE, ameriška komedija, barvni
11. IMPERIJ VRAČA UDAREC, ameriški fantastični film, barvni

12. DESET BOŽJIH ZAPOVEDI, ameriški zgodovinski spektakel
13. NEKATERI SO ZA VROČE, ameriška komedija, barvni
14. CONAN, II. DEL, ameriški avanturistični film, barvni
15. VIVA ZAPATA, mehiški vojni western, črno-beli
16. OB 3¹⁰ ZA YUMO, western, črno-beli
17. ČASTNIK IN GENTLEMAN, ameriška drama, barvni
18. VLAK ZA KRALJEVO, jugoslovanski vojni, barvni
19. OKUPACIJA V 26 SLIKAH, jugoslovanski vojni, barvni
20. BITKA NA NERETVI, jug. vojni, barvni
21. NOČ GENERALOV, ang. vojni, barvni

Program je bil vsebinsko precej pester, seveda vezan na ponudbo Kinoteke 16 iz Zagreba.

Kino 16

Kino 16 je nastal leta 1986 kot pospeševalec alternativne filmske kulture, kot so filmi Želimirja Žilnika, Lotharja Lamberta in drugih avtorjev. Ni povezan s Sekcijo 16, ki je delovala v Kino klubu Gorenje. Pobudnik tega projekta je bil Vane Gošnik s sodelavci Silvom Grmovškom in drugimi. Kino 16 za prikazovanje filmov ni imel ustrezne tehnike, zato so sodelovali s Kino klubom Gorenje.

Po zapisu Silva Grmovška, ki je bil med pobudniki Kina 16 »je bila dejavnost Kina 16 v prvi vrsti prikazovanje angažiranih in družbenokritičnih filmov, velikokrat z obiski in pogovori z režiserji. Pripravljali smo cikle angažiranih in tudi politično neprimernih avtorjev, kot so bil Dušan Makiavejev, Želimir Žilnik ipd. Gostili smo tudi tuje avtorje iz t. i. neodvisne filmske produkcije. Žilnik je bil tudi naš dvodnevni gost skupaj s svojimi filmi, ki so bili v bunkerju. Organizirali smo njegovo vseslovensko turnejo in ga, po njegovih besedah, s tem, ko smo ga skupaj z njegovimi filmi potegnili iz bunkerja in predstavili javnosti, "obudili od mrtvih." Programsko smo sodelovali z ljubljanskim Škucom in Cankarjevim domom. Poleg aktualnega smo imeli tudi kinotečni program.«

»Zanimivo pa je, kako se poti Kino kluba Gorenje in Kina 16 v resnici niso križale, mislim vsebinsko. Čeprav smo počeli podobne stvari, se nismo povezovali,« zapisuje Silvo Grmovšek, ki je pri Kinu 16 delal predvsem vsebinske in organizacijske priprave avtorskih in tematskih filmskih ciklov, pisal programske zbirke ipd.

Članska izkaznica avtorja v Kinu 16, Velenje 1987.

Večina filmskih predstav je potekala v tedanji kadalnici doma kulture v Velenju, pa tudi na Velenjskem gradu. Za te potrebe je Vane Gošnik v kadalnici kulturnega doma izdelal posebno filmsko kabino, da se kinoprojektorja ni slišalo v dvorano. Drugo sezono so za vrtenje filmov pripravili staro tiskarno v kleti kulturnega doma, ki so jo imenovali Stiskarna. Vsi filmi so bili na 16-mm filmskem traku. Večino filmov sem vrtel sam, nekaj kolegi iz kluba, mnoge pa tudi »štulek,« možakar, ki se je vedno štulil zraven, ime pa sem pozabil. Predstave so bile ob sobotah in množično obiskane, seveda brezplačne, obiskovalci pa so bili v glavnem študenti.

Projekcija 16-mm filmov v kadalnici doma kulture. Na sliki Milan Marič in Marjan Benedek. (Foto: Boris Salobir, 1987)

Po predstavah je obvezno stekla poglobljena razprava o gledanem filmu v Delavskem klubu. Stregla sta Vera in Viktor, zrak je bil poln cigaretnega dima in vonja po pivu. Včasih je večer popestril posebnost Egi s kakšnim teatralnim predavanjem.

Filmske predstave po krajevnih skupnostih

V letih 1980–1984 je Kino klub Gorenje priredil veliko filmskih predstav po krajevnih skupnostih. Predvajali smo filme na 16-mm traku, izposojene iz Kinoteke 16 v Zagrebu. Filmi so bili v glavnem uspešnice, kopirane na ozki (16-mm) trak, s srbohrvaškimi podnapisi, predstave pa so potekale v gasilskih domovih in domovih krajanov, pa tudi v župniščih. Predvsem poleti pa so bile za večje praznike na sporedu risanke za otroke, ob krščanskih praznikih pa filmi z nabožno vsebino. Filme smo predvajali v Gaberkah, Šentilju, Škalah, v Paki, na Konovem in še kje.

Dvorane niso bile opremljene s filmsko tehniko, zato je morala ekipa vzeti s seboj vse potrebno za predvajanje filma – kar pomeni težak kinoprojektor, ozvočenje, previjalnik, stojalo, platno, podaljšek in nekaj varovalk, »faznprifer« in seveda rezervne žarnice ter garnituro za lepljenje filma. In seveda film na dveh velikih kolutih. Filmski projektor je bil večinoma *Iskra KO-7* za 16-mm filmski trak, odlična naprava slovenske proizvodnje, težka kot svinec, ki pa deluje še danes. Ta projektor nam je podaril Kino Velenje. Zmogel je celo predvajanje široke – cinemaskopske slike s posebno predlečo, ki je imela razmerje med višino in širino 1:2,5.

Na mrzel jesenski dan je bila ena takih predstav v Gaberkah v starem gasilskem domu. Do Šoštanja smo vso opremo peljali z avtobusom, v Gaberke pa nesli peš. Vojsko mladih in zagnanih filmarjev je vodil mentor Vito Koprivec, ki je v dokaz, da je služil vojsko, ves čas nesel najtežji del opreme – kinoprojektor. Vrteli smo srbski film *Ko to tamo peva* Slobodana Šijana. S tem filmom smo priredili kar 56 kinopredstav, in ker sem večinoma pri skoraj vseh predstavah kinoprojektor upravljal sam, še danes poznam vse scene na

pamet in seveda vse dialoge. Po dveh predstavah za krajane Gaberk, zadnja se je končala okoli desete ure zvečer, se ni našel junak z avtom, ki bi ekipo in opremo odpeljal nazaj v Velenje.

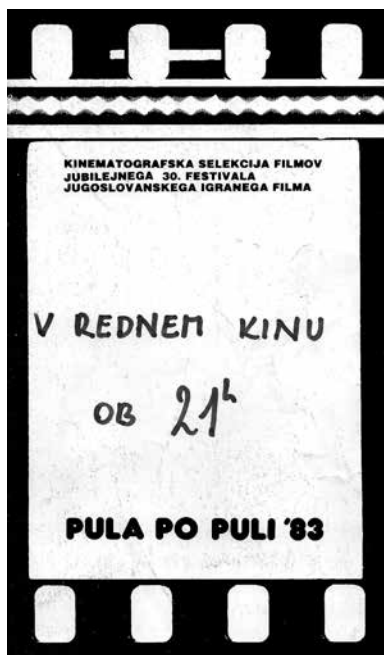
Tako smo pešačili tudi nazaj v Šoštanj – naša četica koraka! Zvečer je peljal vlak v Velenje, nato pa še peš od železniške postaje do kulturnega doma v Velenju, kjer je imel sedež Kino klub Gorenje, da smo spravili aparature. Kasneje, ko smo malenkost odrasli in opravili vozniške izpite ter staknili kakšen star avto, je vse to delo opravil en sam filmski operater.

Teden domačega filma in Pula po Puli

V letih od 1975 do 1985 je v Celju vsako leto potekal *Teden domačega filma*, na katerem je bila predstavljena slovenska filmska produkcija. V okviru te prireditve smo so-

delovali tudi ljubitelji s svojimi filmi. Del filmov pa se je vrtel v velenjskih kino dvoranh. Za ljubitelje filma je bil to čas, ki smo ga čakali vse leto.

Največji filmski festival nekdane Jugoslavije je potekal v stari rimski areni – amfiteatru v Pulju (Puli). Vsako leto se je odvrtelo kakšnih petindvajset novih domačih filmov. Najboljše smo dobili tudi

Plakat za filmske predstave filmov Pule po Puli, 1983

v Velenje, kjer je bil organiziran ogled teh filmov v okviru prireditve *Pula po Puli*. Ogledi filmov so potekali ves teden in bili tudi množično obiskani. Originale pa si je vsako leto v Puli ogledal član kluba Marjan Benedek, ki je bil tam na dopustu. Tako smo približno vedeli, kateri film si bo vredno ogledati.

Filmska kultura

Razen male filmske akademije v okviru Kino kluba Gorenje in diskusij po predvajanih filmih Kina 16 skoraj ni mogoče govoriti o kakšni vodeni filmski kulturi v Velenju. Že res, da smo v Velenju videli vse filme, ki so v svetu kaj veljali, kaj več pa od tega tudi ni bilo. Kino je bil bolj za zabavo, veliko Kung-fu filmov in vesternov in seveda partizanski filmi. Dobrih filmov je bilo bolj malo. Nekaj se jih je vrtelo kot filmsko gledališče v veliki dvorani doma kulture, a so bile predstave slabo obiskane. Bili so posebni dnevi za kinotečne filme, večinoma ob četrtkih zvečer, ki pa jih niso vrteli, če ni bilo vsaj deset gledalcev. Ko je bil na sporedu star ruski film Oklepnica Potemkin, nas je karte kupilo samo pet. Ker sem želel film na vsak način videti, sem sam kupil še pet kart, da je bilo zadovoljeno minimumu desetih prodanih vstopnic. Potem so film zavrteli v ruščini, s srbskimi podnapisi v cirilici. Sogledalcem sem glasno prevajal podnapise, ker znam brati cirilico.

*Vabilo na večer
domačega filma.
(Foto: Hinko
Jerčič, 1973)*

S srednješolskim programom družboslovne usmeritve je bil uveden predmet umetnostna vzgoja. Del učne snovi je obsegala filmska kultura. Nekaj tega znanja so bili deležni velenjski gimnazijci. Profesorji drugih smeri niso bili kos temu izzivu, zato sem bil kot poznavalec filma povabljen k sodelovanju pri pouku in leta 1983 učil filmsko vzgojo na velenjski gimnaziji.

Filmi v samskem domu

Vegradov samski dom je bil največji v Velenju. Upravnik me je naprosil, da bi za delavce ob sobotnih večerih priredili ogled filmskih predstav. Spored je bil prirejen delavcem iz drugih jugoslovanskih republik. Filme smo vrteli na 16-mm projektor v veliki dvorani samskega doma. Obisk je bil dober, gledalci zadovoljni, jaz kot operater in organizator pa tudi, saj sem kot študent nekaj zaslužil. Na enem redkih zapisov, ki je ostal iz tistega časa, je spisek filmov in število gledalcev.¹²

SANSKI DOM - FILMI	
1. 11. 82 - ZEMELJE DO MREŽINE - vrtel, gledalci 20.	
2. 11. 82 - GO TO ZERO DEVI - vrtel, gledalci 20.	
3. 11. 82 - ALI JE TO BIL VEC - vrtel, gledalci 20.	
4. 11. 82 - CIRKUS - Charles Chaplin - vrtel, gledalci 20.	
5. 11. 82 - ...	
6. 11. 82 - ...	
7. 11. 82 - ...	
8. 11. 82 - ...	
9. 11. 82 - ...	
10. 11. 82 - ...	
11. 11. 82 - ...	
12. 11. 82 - ...	
13. 11. 82 - ...	
14. 11. 82 - ...	
15. 11. 82 - ...	

Spisek filmov, predvajanih v samskem domu v letih 1982 in 1983.

Zadnje filme na 16-mm traku smo vrteli le še v okviru posameznih prireditev – ob rudarskih obletnicah, obletnicah mesta Velenje in na Šoštanjskih filmskih večerih (film *Mrtva vas*, Borisa Salobirja na 6. Šoštanjskih filmskih večerih leta 2018, v originalu).

¹² Salobir, B.; Rokovnik, 1983, osebni arhiv.

Paka film

Paka film, kot naslednik Kino kluba Gorenje, je bil celih dvajset let, od leta 1972 do nastanka velenjske televizije leta 1991, edini zapisovalec dogodkov na filmski trak v Šaleški dolini. V tem času je nastalo preko 250 dokumentiranih in v javnosti prikazanih filmskih zapisov. Koliko kilometrov posnetega filma pa je še v zasebnih arhivih članov – snemalcev in tudi drugih, ki so imeli kamere, vendar niso bili vključeni v kino klub, ni znano. Vsekakor zelo veliko.

O Kino klubu Gorenje, kasnejšem Paka filmu, bo več govora v monografiji, ki se pripravlja za petdeseto obletnico kluba leta 2022, zadnji zbornik v pisni obliki pa je izšel leta 1996 ob klubske petindvajsetletnici.¹³ Ob trideseti obletnici

leta 2001 je namesto zbornika izšla videokaseta s kopijami najboljših filmov.

*Znak PAKA FILMA
Velenje*

Video tehnika

Po letu 1985 je snemanje na filmski trak zamrlo. Filmi se niso več dobili, starih niso razvijali (zadnji star barvni film sem posnel leta 2008, in sicer četvorko maturantov na Titovem trgu, zadnji črno-beli film pa sem posnel in razvil še leta 2010). Tedaj je že prevladala video tehnika. Prvi video snemalni komplet Panasonic je kupil Kino 16. Kamera je bila na barvno elektronko, kaseta pa v videorekorderju, povezanem s kamero. Za napajanje kamere je moral imeti snemalec pas, na katerem so bili obešeni akumulatorji, videorekorder pa preko

¹³ Salobir, B.; Paka film – KINO VIDEO KLUB VELENJE, 25 LET.

rame. V tistem času se je bila vojna sistemov: video 2000, VHS, Beta, S-VHS, Video 8, kasneje Mini DV in podobno. Prevladala sta Sistema VHS za domačo uporabo in Beta za televizijsko.

Posnetih je bilo precej dokumentarnih filmov, vendar malo celotnih del. Nekaj takšnih smo v okviru Paka filma posneli za potrebe rudnika in občine, in sicer *Naviga*, *Rudnik lignita Velenje* (1993), *TRC Jezero*, *Premog je luč* in druge tehniške filme. Samo *Premog je luč*, 53-minutni dokumentarni filmski zapis o zgodovini, razvoju in delu Rudnika lignita Velenje, je bil razmnožen uradno na 1400 video kasetah. Koliko je bilo še piratskih kopij, žal ne vemo. Izjemen odziv. V kopirnici Video-Art v Ljubljani, ki je film razmnoževala, smo izvedeli, da se slovenski celovečerni filmi kopirajo v največ 300 kopijah.

Ljubiteljski filmi velenjskih amaterjev so bili prikazani na kar štirinajstih festivalih, petnajsti pa se bo verjetno zgodil to jesen (2021).

Velenjska televizija

Velenjska televizija je nastajala spontano. Celo v Šoštanju in drugih krajih so vznikale majhne lokalne televizije. Občina Velenje je začutila, da bo treba ta medij vzpostaviti profesionalno, zato je izdala razpis, na katerega sta se prijavila dva kandidata – tedanja poskusna televizija v lasti Rajka Djordjevića in Kulturno društvo Paka film. Seveda Paka film ni imel možnosti izpeljati tako zahtevnega projekta, zato je Rajko Djordjević dobil možnost, da ga izpelje, saj je že imel studio, ustrezno znanje o pristojnosti medijev in začetne kadre, kar mu je odlično uspelo. Nastala je dobro gledana velenjska televizija, velenjska VTV.

S pričetkom delovanja velenjske televizije ali VTV je prenehala potreba po ljubiteljskem dokumentiranju dogodkov na filmski trak, pa tudi ta je počasi izginjal iz uporabe. Nastopila je doba videa, kasneje digitalne tehnike, velikih televizorjev, odlične TV-slike in perfektnega zvoka. Ljubiteljski film vsega tega ni zmogel, bil je okoren, drag in ni imel

možnosti hitre obdelave posnetkov, kopiranja, razmnoževanja in še kaj, kar je prinesel video.

Digitalizacija filmov

Stari filmi se kvarijo, izgubljajo barvo in ostrino, ne samo ljubiteljski, tudi profesionalni. Nekateri so po mnogih letih celo neprepoznavni, emulzija in nosilna folija razpadata in filmi postajajo neuporabni. Zato jih je treba čimprej presneti na novejši medije. Za presnemavanje je potrebna digitalizacijska naprava. Tako delo je dolgotrajno, večinoma se film kar desetkrat dlje digitalizira, kot je njegova projekcijska dolžina. Sledi obdelava z računalnikom, popravljanje ali dodajanje zvoka in drugi posegi. S tem postopkom filme ohranimo, obnovimo in pripravimo za gledanje na sedanjih projekcijskih napravah in modernih televizorjih. Slovenski filmski arhiv že nekaj časa digitalizira domače filmsko gradivo, vsaj za 20.000 ur gledanja ga je. Ljubitelji pa to počnemo sami na bolj skromnih aparaturah. Obširneje sem o tem pisal za Šoštanjske filmske večere (glej članek *Shranjevanje in digitaliziranje filmov*). Kar nekaj filmov smo že iztrgali propadu, veliko pa jih še čaka.

Zadnji ljubiteljski film v Velenju sem verjetno posnel leta 2008, in sicer četvorko maturantov na Titovem trgu. Barvnih filmov nihče več ne razvija, čeprav jih še nekaj hranim v hladilniku. Morda pa bom do konca porabil nekatere črno-bele, ki jih še lahko razvijem sam. O tem postopku je bil posnet dokumentarni film *Zakaj so izumili video* (Boris Salobir, 1998).

Zaključek

Filmska kultura v Velenju je bila pestra in bogata. Dogajalo se je marsikaj. Snemalci so prihajali v Velenje, ljubitelji smo razvijali amaterski film in filmsko umetnost bližali otrokom v šolah, prebivalcem krajevnih skupnosti in delavcem v samskih domovih. Nastalo je veliko profesionalnih, namenskih in ljubiteljskih filmov.

Splošen svetovni trend razvoja televizijske slike, videa in digitalne tehnike je prinesel izjemen upad gledanja filmov v kinodvoranah, v katerih filmov na filmskem traku skorajda niso več predvajali. Šele v zadnjih letih se nadaljuje širjenje filma in filmske kulture v kinodvoranah, vendar v perfektni digitalni projekcijski tehniki in s kolicami na sedežih (in pod njimi) in bistveno manj perfektnimi gledalci. Obiskovalci tudi niso več urejeni, vse večkrat so celo nekulturni. Včasih smo šli v kino urejeni, s kravato, danes pa ... Mladina med predstavo več gleda na mobilni telefon kot na platno. Film na filmskem traku je torej dokončno izginil s platen.

S tem se tudi konča naša zgodba o filmu in filmski kulturi v Šaleški dolini. Šolarje še vodimo na ogled filmskih predstav, ki pa so bolj za zabavo in s kulturo ter umetnostjo nimajo nič skupnega. Vrtimo jim neumne filme, ameriške »blesarije,« ki kažejo, kako mladi ne živijo,

Vse več je snemalcev, ki redno beležijo dogodke. Danes kvaliteta slike ni več težava, bolj je problem motiv in ideja. Redki tudi film zaključijo in ga obdelajo tako, da je primeren za gledanje, nekateri pa so pravi mojstri svojega dela. To se kaže tudi med mnogimi mladimi avtorji v Šaleški dolini (Župevc, Vrčkovnik ...), ki snemajo zavirljive dokumentarce in angažirane žanrske filme. Nadaljuje se virtualna interaktivna filmska sedanost kot del globalne komunikacije, z drugačnimi pristopi in učinki, o njej in njenih avtorjih pa bo govora kdaj drugič.

Nekaj novejših kino vstopnic.

Spisek filmov o Velenju

Spiskov o filmih, posnetih v Velenju, o Velenju, o velenjskih tovarnah, premogovniku, termoelektrarni in okolici je več. Podajam najpomembnejše, ki so bili snemani in obdelani na filmskem traku:¹⁴

PREGLED FILMOV POSNETIH V ŠALEŠKI DOLINI (ljubitelski filmi niso vključeni in so prikazani posebej)						
	NASLOV FILMA	KRATKA VSEBINA	AVTORJI	DOLŽINA (minut, m)	TEHNIKA IN ZVOK	LETO IZDELAVE
1	ŠOŠTANJ, 1. 6. 1947	Mesto Šoštanj, trg, meščani, graščina	Janez Korenčan	7 min.	N-8 črno-beli nemi	1947
2	ŽIVLJENJE VELENJSKIH RUDARJEV	Življenje velenjskih rudarjev, izgradnja rudnika, stanovanj, prikaz staro in novo ...	TRIGLAV FILM LJUBLJANA Metod Badjura	15 min, 410 m.	35-mm, črno-beli, zvočni – igrano doku. (slovenski tekst)	1955
3	MESTO NA LIGNITU	Dokumentarni film o razvoju Velenja, rudnika in okolice			16-mm, črno beli, zvočni	1958
4	WEEKEND V VELENJU					1963
5	TOVARIŠI	Igrani film o fantih iz rudarske šole	Vojko Duletić			1963
6	RUŠENJE CERKVE V ŠOŠTANJU (ni naslova)	Posnetki miniranja in rušenja šoštanjske cerkve	KINO KLUB GORENJE VELENJE, prof. Vračko.	3 min, 30 m.	16-mm, črno beli, nemi	1969

¹⁴ Salobir, *Spisek filmov o Velenju – pregled filmov, posnetih v Šaleški dolini, osebni zapis*, Velenje 2020.

7	BRIDGESTONE CONVEYOR BELT	Postavitev traku med rudnikom in Teš-em, malo jame, nekaj posnetkov centra Velenja, tržnica izgradnja TEŠ 4	za Bridgestone, Anglija	7 min, 77 m.		1972
8	HEMSCHIEDT HA-auf Velenje —REK Velenje (kopija)	Uvajanje hidravličnega podporja Hemscheidt v RLV. Zelo lepi klasični odkopi, veržno vodilo	Posneto za firmo Hemscheidt, sodeloval inž. Moškon	3 min, 30 m.	16-mm, barvni, nemi	1973
9	UVAJANJE HIDRAVLICNEGA PODPORJA ALPINE	Uvajanje hidravličnega podporja Alpine v RLV. Film je barvni negativ original + ton pista brez slike, (2 zvitka v škattli).	Posneto za firmo Salzgitter, prof. Božo Vračko, Alojz Kikec, inž. Moškon	20 min, 216 m.	16-mm, barvni negativ + tonska pista posebej.	1974
10	BALKANSKI KROS 1974	Prikaz balkanskega krosa okrog velenjskih jezer leta 1974	Miro Kermelj, Kino klub Velenje, sekcija 16	14 min	16-mm, glasbena oprema	1974
11	SALZGITTER — REK + ALPINE	Uvajanje hidravličnega podporja Salzgitter v RLV. Zelo lepi klasični odkopi, velenjska odkopna metoda. + hidravlično podporje Alpine	Posneto za firmo Salzgitter, prof. Božo Vračko, Alojz Kikec, inž. Moškon	20 min, 216 m.	Salzgitter 16-mm, črno-rdeče- beli, zvočni (samo glasba brez komentarja), Alpine barvni	1975
12	KLASIKA + DOWTY, k.-47 RLV — (ni naslova)	Drugi poskus obratovanja klasike + Dowty podporja na k.-47 na RLV Velenje	Posneto za RLV prof. Božo Vračko	12,5 min, 125 m.	16-mm, črno-beli, nemi	1977

13	SREČNO, MLADI RUDAR	Prihod mladih rudarjev v Velenje na šolanje, prikaz njihovega šolanja, Velenja, trgovin, ustanov, skoka čez kožo.	KINO KLUB GORENJE VELENJE, Miro Kermelj	32 min, 333 m.	16-mm, barvni, zvočni, igrano- dokum.	1978
14	MESTO NA DLANEH (VELENJE) – 1. del	Izgradnja Velenja, ulice, tovarne, stanje, mimohodi ...	VIBA FILM LJUBLJANA	20 min, 550 m.	16-mm, barvni, zvočni, dokument. (slovenski tekst)	1978
15	MESTO NA DLANEH (VELENJE) – 2. del	Izgradnja Velenja, ulice, tovarne, stanje, mimohodi ...	VIBA FILM LJUBLJANA	20 min, 550 m.	16-mm, barvni, zvočni dokument. (slovenski tekst)	1978
16	NESREČA V RUDNIKU	Prikaz nastanka požara in ukrepanja reševalne ekipe na velenjskem rudniku ter analiza vaje.	KINO KLUB GORENJE VELENJE, Miro Kermelj	30 min, 330 m.	16-mm, barvni, zvočni, igrano- dokum.	1980
17	NA VELENJSKEM GRADU (ni naslova)	Posnetki gradu, preizkušanje kamere.	KINO KLUB GORENJE VELENJE	3 min, 30 m.	16-mm, barvni, nemi.	1980
18	NAŠ NOVI NASLOV TITOVO VELENJE	Film ob preimenovanju Velenja v Titovo Velenje, stanje, ulice, ljudje, življenje, tovarne, Tito v Velenju.	Snemano za Izvršni svet Občine Velenje, Ljubljana	25 min, 125 m.	16-mm, barvni, zvočni, dokument. (slovenski tekst)	1982
19	GORENJE – V SODELOVANJU USPEŠNEJŠI	Hišni sejem Gorenja s prikazom mesta, glavnih Gorenjevih proizvodov v Rdeči dvorani.	KINO KLUB GORENJE VELENJE	15 min, 165 m.	16-mm, barvni zvočni, (slov. tekst)	1983

20	REKLAMNI SPOTI GORENJA ZA TV 4X (ni naslova)	Štirje spoti o pralnih strojih, TV in drugih napravah Gorenja, generacija Zdravo-rjavo + Marjan Benedek demonstrira uporabo WC-ja!	KINO KLUB GORENJE VELENJE, Miro Kermelj	3 min, 30 m.	16-mm, barvni, nemi	1984
21	SHP-ESO- SAMOHODNO HIDRAVLIČNO PODPORJE ESO	Izdelava samohodnega hidravličnega podporja ESO v ESu v Velenju in njegova uporaba v velenjskem premogovniku	KINO KLUB GORENJE VELENJE	13,5 min, 155 m.	16-mm, barvni zvočni, (srh. tekst)	1986
22	MRTVA VAS	Prikaz potaplajočih se ostankov vasi Družmirje	Boris Salobir, Kino klub Gorenje	8 min.	16-mm z zvokom	1986
23	SHP-ESO- REMBAS	Izdelava samohodnega hidravličnega podporja ESO v ESu v Velenju in njegova uporaba v premogovniku Rembas	KINO KLUB GORENJE VELENJE	20 min, 230 m.	16 mm, barvni zvočni, (srh. tekst)	1986
24	ESO-REK NOV NAČIN ODPEPELJEVANJA ZA ČISTO OKOLJE	Prikaz čistilne naprave v Teš-u in filtrov za čiščenje pepela iz vode in odlaganje za čisto okolje	UNIKAL STUDIO LJUBLJANA	10 min, 110 m.	16-mm, barvni zvočni, (srh. tekst)	1987
25	ESO – JAMSKA SEDEŽNICA	Izdelava jamske sedežnice v tovarni ESO v Velenju in njena uporaba v premogovniku Velenje	KINO KLUB GORENJE VELENJE	8 min, 90 m.	16-mm, barvni zvočni, (slov. tekst)	1987

V pregled so vključeni filmi, ki so izdelani kot celota. Posamezni filmski inserti, TV novice in krajši prispevki niso vključeni. Filme hrani, pregledal in izdelal spisek: Boris Salobir, avgust 2020.

Obsežen arhiv filmov o Rudniku lignita Velenje je prikazan na spisku spodaj:¹⁵

1. MESTO NAD LIGNITOM, čb, nemi, 10 minut, 16-mm, Badjura, 1958;
2. REMOTELY OPERATED LONGWALL FACES, čb, nemi, 16-mm, 3 × 10 min., 1963;
3. IZVOZNI NADKOP PESJE, čb. nemi, 20 min., 16-mm, Kermelj – Vračko, 1971/72;
4. RUŠENJE ŠOŠTANJSKE CERKVE, čb. nemi, 4 min., 16-mm, Vračko, 1972;
5. ZADNJI DIM IZ VELENJSKE ELEKTRARNE, barvni, znak, 10 min., super 8, Molek 1972;
6. TV REKLAME RLV, 3 verzije, čb., nemi, 3 × 1 min., 16-mm RTV, 1975;
7. UTRIP DELA JAMSKIH REŠEVALCEV, barvni, nemi, 20 min, super 8, Kemperle–Preložnik, 1977;
8. DRUŽMIRJE – 70 LET gasilstva, barvni, zvočni, 18 min., super 8, Maček, 1979;
9. DRUŽMIRJE – VAS; barvni zvočni, 18 min., super 8, Maček, 1979;
10. JAMSKA SEDEŽNICA, barvni zvočni, 9 min., 16-mm, UMIKAL STUDIO Ljubljana, 1985;
11. RESAVSKO–MORAVSKI UGLJENI BAZEN, barvni, zvok, 18 min., 16-mm, Karmeli. 1986;
12. PODPORJE HEMSCHIEDT 3200 KM barvni, nemi, super 8, M. Marič – Hernseheidt kopija. 1986;
13. DRUŽMIRJE – MRTVA VAS, barvni, nemi, 7 min., 16-mm, B. Salobir, 1986;
14. RINIJSKI EKOLOŠKI POHOD, čb. nemi, 15 min., normal 8, B. Salobir, 1988;
15. NOV SISTEM ODPEPELJEVANJA, barvni, zvočni, 13 min., 16-mm, RTV Ljubljana, 1986;

¹⁵ Salobir, *Arhiv filmov Rudnika lignita Velenje*.

16. SODOBNA IZGRADNJA JAMSKIH PROG S PANELI, barvni, zvočni, 23 min., VHS, Marič–Traven, 1988;
17. IZGRADNJA JAMSKIH PROG Z BRIZGANIM BETONOM, barvni, zvočni, 23 min., VHS, Marič–Temen 1989;
18. TESTIRANJE PSIHOFIZIČNIH LASTNOSTI JAMSKIH REŠEVALCEV, barvni, zvočni, 23 min., VHS, Marič, 1989;
19. RAKULTIVACIJA JAMSKIH UGREZNIN, barvni, zvočni, 13 min., VHS, Marič, 1990;
20. RUDNIK LIGNITA VELENJE, barvni, zvočni, 13 min., u-matic-RTV, Šopar, 1990;
21. RUDNIK LIGNITA VELENJE, barvni, močni, 17 min., VHS, Marič–Čonkaš–Salobir, 1993;
22. VELENJE COALMINE, barvni, zvočni, 17 min., VHS, Marič–Čonkaš–Salobir, 1993;
23. SREČANJE JAMSKIH REŠEVALCEV SLOVENIJE IN HRVAŠKE, barvni, zvočni, 40 min., VHS, Salobir–Marič–Čonkaš, 1993;
24. PREMOG JE LUČ, barvni, zvočni, 55 min., S-VHS, Salobir–Marič–Čonkaš–Slapnik, 1994;
25. TURISTIČNO REKREACIJSKI CENTER JEZERO – NAVIGA 95.96. VELENJE, barvni, zvočni, 14 min., S-VHS, Salobir, 1994;
26. IZGRADNJA RLV, 13 min., 35-mm, čb. zvočni, Badjura M., M. Triglav film Ljubljana, 1955. (v arhivu razglasne RLV sta dve pregledni kopiji filma, ena je odlična, druga je slabša, obe uporabni, velika koluta, osebe: Holešek, Žgank ...);
27. MULTIVIZIJA – PREDSTAVITEV RLV, AV STUDIO Velenje. DIA – VHS 1993 (videoposnetek multivizacijske dia projekcije, barvni, zvočni);
28. ZAPOLNJEVANJE Z INJEKCIJSKIMI PASTAMI ZA ODKOPOM, tehnični film, rež. Boris Salobir, snem. Al. Marič, 13 min. PAKA FILM, Velenje, S-VHS, 1995 (film

- ima tudi angleško verzijo HARDENING AND BACK-FILLING WITH THE INJECTION PASTE, prikazuje vtiškanje pepelne mase za odkop, osebe: Oprešnik, Širca ...);
29. NESREČA V RUDNIKU, dok-igr. film, barvni, zvočni, 16-mm, 32 minut RTV Ljubljana, 1984 (prikazuje celotno vajo jamskih reševalcev na igrano-dokumentarni način, simulacijo gašenja ognja v jami in vodenje vaje, osebe: Diacci, Terglav, Aljaž, Čuljak, Meh J. Hribar ...);
 30. POSNETKI UGREZNIN IN DRUGI DOGODKI, N-8, S-8 mm, 15 min, barvni, nemi snemal ing. Vinko Preložnik, cca. 1978 (film je nezmontiran, prikazuje tudi stanovska srečanja rud. inženirjev ob rojstvu otrok itd., osebe: Preložnik, Čuljak, Hribar, Moškon ...);
 31. XX. SREČANJE JAMSKIH REŠEVALCEV SLOVENIJE IN HRVAŠKE, barvni, zvočni, video, rež B. Salobir, snem. M. Marič, 13 min., PAKA. FILM, Velenje, S-VHS 1995 (srečanje reševalcev na 20. jubilejni vaji v Velenju, 10. sept. 1995. Osebe: Žerđin, Medved, Kolenc, Hudej, Vozel, Dervarič, inšpektorji in gostje.);
 32. TIRNIČNI TRANSPORT NA RLV, VHS, 15 min., 1995 (Povzetek prejšnjih filmov);
 33. FIESA 1995-96, M. Marič, S-VHS, 10 min., B. Salobir, 1995;
 34. NAVIGA 95, VHS, 17 min., B. Salobir-Marič, 1995;
 35. MONT BLANC 95, H. Avberšek, B. Salobir, VHS-C, 25 min., 1995;
 36. ŠTUDIJ GEOTEHNOLOGIJE IN RUDARSTVA, VHS, 17 min, B. Salobir, 1996;
 37. NAVIGA 96, M. Marič, beta, 18 min., 1996;
 38. PIN - LIKOVNIKI, M. Marič, S-VHS, 30 min., 1996;
 39. ŠTIRJE PESNIKI NA KOSU LIGNITA, M. Marič, B. Salobir, S-VHS, 25 min., 1996;
 40. PRIREDITEV OB 120-LETNICI PREMGOVNIKA VELENJE, M. Marič, S-VHS, 17 min., 1996;

41. ODPRTJE DIREKCIJE ZA RUDNA BOGASTVA, M. Marič, B. Salobir, S-VHS, 15 min. 1996;
42. UGREZNINE – DRUŽMIRJE GABERKE, nedeljska reportaža SLO 1, D. Lah, 45 min., beta VHS 1996.

V Filmskem arhivu Slovenije (FAS), Ljubljana, hranijo o naših krajih naslednje dokumentarne filme:

X	NASLOV FILMA	Arhivska številka
1	Ekološko informacijski sistem termoelektrarne Šoštanj	3329
2	Srečno, mladi rudarji!	2819
3	Termoelektrarna Šoštanj aditivno odžvepljevanje dimnih plinov	2813
4	Titovo Velenje praznuje	2561
5	Utrditev stropa v rudnikih	3267
6	Naše elektrarne	2797
7	Od rude do urana	2747
8	Velenje sreča v dlaneh	3195
9	Velenje za Kozjansko - Šola solidarnosti v Zibiki	2952

Ljubiteljski snemalci Kino kluba Gorenje pa so ustvarili naslednje filme o Velenju in okolici:¹⁶

št.	NASLOV FILMA	Avtor	Zvrst	Format	Hitrost sl./sek.	Dolžina min.	Ton	Leto 19XX	Fest.
1.	MESTO NAD LIGNITOM	neznan	arh.	16 čb	24	10	/	58	/
2.	VELENJE	Zorko Kotnik	čl.	S	18	15	mp	73	II
3.	VODIČ PO MUZEJU	?	arh.	S	24	25	mp	73	/

¹⁶ Vir avtorja članka Borisa Salobirja, lastno gradivo in zapiski.

4.	BALKANSKI KROS	Kermelj, Golob, Kotnik	čl.	16col	24	15	mp	74	III
5.	JUNIJSKA ZGODBA	Andrej Obu	ml.	S	18	11	mp	75	III
6.	PUST IN PEPELNICA V VELENJU	Vito Koprivec	čl.	S	18	10	mp	74	III
7.	SINI MOI, MOJI FANTJE ZLATI	Dušan Krajnc	ml.	S.	18	7	mp	77	IIII
8.	EVROPA PLEŠE	Cveto Sušec	ml.	S	18	7	mp	78	V
9.	KONOVO HITI V NOVE ZARJE	Sveto Sušec	ml.	S	18	11	mp	78	V
10.	HALA TI	Miro Kermelj	čl.	S	24	12	mp	80	VII
11.	STOJE NA HOLMU HIŠE TRI	Boris Salobir	ml.	S	18	3	mp	80	VII
12.	VELENJSKE BODICE	Več avtorjev	ml.	S	18	15	/	77	/
13.	SKRIVNOST TEME	Stane Počivalnik	čl.	S	18	10	mp	73	II
14.	ONEMELE PRIČE	Marko Lampe	ml.	S	24	3	mp	80	VII
15.	TOMBOLA	Blaž Jelen	čl.	S	18	7	mp	80	VII
16.	MAJSKA PESEM	Blaž Jelen	čl.	S	18	5	mp	80	VII
17.	PO LEGENDARNIH POTEH	Tomo Čonkaš, Marijan Močivnik	ml.	S	24	16	mp	80	VII
18.	NEKOČ JE BILO	Milan Marič	čl.	S	24	13	mp	81	VIII
19.	HO – RUK	Boris Salobir	ml.	S	18	12	mp	78	VIII
20.	PLASTIKA	Milan Marič	čl.	S	24	15	mp	82	/
21.	SREČNO RUDARJI	Milan Marič	čl.	S	24	13	mp	83	IX
22.	GASILSKI DOM	Blaž Jelen	čl.	S	18	25	mp	82	IX

23.	HUDA LUKNJA	Srečko Rošar	čl.	S	24	13	mp	83	IX
24.	VSI ZA	Cveto Sušec	čl.	S	18	15	mp	82	VII
25.	PLASTIKA	Milan Marič	čl.	S8	24	6	mp	83	/
26.	OKTOBER, MESEC POŽARNE VARNOSTI	Milan Marič	čl.	S8	24	20	mp	83	X
27.	VEČ PREMOGA, VEČ ENERGIJE	Milan Marič	čl.	S8	24	15	mp	83	X
28.	S KAMERO PO VELENJU	Milan Marič	čl.	VHS		11		91	/
29.	CIVILNA ZAŠČITA V KS	Milan Marič, Tomo Čonkaš	čl.	VHS		11		91	/
30.	PIKIN DAN	Milan Marič, Tomo Čonkaš	čl.	VHS		30		91	/
31.	100 LET VLAKA	Boris Salobir	čl.	S8	18	6	kes	91	/

Knjižnica Velenje zbira in v manjši meri tudi digitalizira šaleško filmsko produkcijo, filme pa uvršča v svojo domoznansko digitalno zbirko. Doslej so bili ti filmi dostopni obiskovalcem knjižnice na lokalnem računalniku, kmalu pa bodo tudi na spletu. Seveda tisti filmi, ki bodo dobili soglasje avtorjev.

Sicer pa je cilj Knjižnice Velenje zbrati vse filme, ki so nastali v Šaleški dolini ali pa so delo šaleških avtorjev, zbirko urediti in poskrbeti za njeno javno dostopnost.

Pojdite v kino!